

VROUWEN IN Deel 14. DE SPOTLIGHTS

EMILIE MAYERS VERGETEN SUCCES



Lito van Emilie Mayer, naar een tekening van Pauline Subrlandt.

*De revival van vrouwelijke componisten kent – net als de ‘mannelijke’ klassieke canon – een zekere willekeur. Want waarom kent elke muziekliefhebber tegenwoordig Barbara Strozzi of Clara Schumann, maar heeft bijna niemand van **EMILIE MAYER** (1812–1883) gehoord, een Duitse componiste van hetzelfde kaliber? Hoog tijd voor een kennismaking met Mayers omvangrijke oeuvre vol romantische symfonieën, concertouvertures zoals haar indringende *Faust Overture*, kamermuziek en een verrukkelijk *Pianoconcert*.*

Tekst: MYRTHE MEESTER
Foto's: WIKIMEDIA COMMONS

Vóór 2017 waren er nauwelijks opnames van Emilie Mayers muziek te vinden. Ook in de belangrijkste overzichtsboeken van vrouwelijke componisten, zoals *Women & Music* van Karin Pendle, ontbrak haar naam. Niets herinnerde er meer aan dat Duitsland in de negentiende eeuw een succesvolle, financieel onafhankelijke componiste had gekend, wier symfonieën klonken in zalen van Berlijn tot Wenen. En die zelfs de meest misogynie eigentijdse critici voor zich innam. Al zagen zij in haar niet het bewijs dat vrouwen wél kunnen componeren, maar benadrukten ze in hun recensies dat Mayer een zeldzame uitzondering vormde op die – verder onwrikbaar geachte – regel.

‘EUROPA’S GROOTSTE’

Heel geleidelijk wordt deze vergetelheid nu doorbroken. Vooral in Duitsland, waar sinds 2017 jaarlijks één of meerdere kwalitatief hoogstaande albums vol première-



*De Pruisische stad
Stettin in de negentiende
eeuw, door schilder
Ludwig Eduard Lütke.*

SEKSISTISCHE RECENSIES

Eigentijdse (mannelijke) muzikrecensenten konden het niet laten om steevast de aandacht te vestigen op Emilie Mayers geslacht. Velen omschreven haar als uitzondering op de – verder onwrikbaar geachte – regel dat vrouwen niet volwaardig kunnen componeren.

Enkele voorbeelden: ‘Mayer is een zeldzaam fenomeen. Het vrouwelijk geslacht mag dan vele grote prestaties neerzetten in de uitvoering van muziek, maar de productie is het domein van de mannelijke creatieve geest. Slechts zelden laat een vrouwelijke persoonlijkheid zien dat deze regel niet zonder uitzondering is. Hier is zo’n uitzondering, hier is een vrouwelijke componist die niet alleen voor piano schrijft, maar ook de moeilijke taak van orkestcompositie aankan, die wemelt van duizenden geheimen – en hoe! [...] Alles was diep doordacht en warm doorvoeld.’ (*Neue Berliner Musikzeitung*, 1859)

‘Men verwacht dat er in muziekstukken waarvan een dame de auteur is, iets ontbreekt. Het is een verrassing om uitzonderlijke gevallen tegen te komen zonder allerlei onnauwkeurigheden voor het oog en oor. Daarom verdienen werken van een vrouwenhand, waarin de genoemde tekortkomingen niet voorkomen, het om uitgelicht te worden, en dat staat bij Emilie Mayer buiten kijf.’ (Herman Zopff in *Neue Zeitschrift für Musik*, 1867)

‘Men neigt ernaar tegenover de schone sekse een galantheid te beoefenen die ten koste gaat van serieuze kritiek, omdat er tot nu toe weinig van groot belang door vrouwen is bereikt op dit gebied. Maar in dit geval is de recensent blij om eindelijk zijn verlegenheid te laten varen; ik verkeer in de gelukkige positie mijn galantheid niet te hoeven gebruiken, omdat ik hier met een lovenswaardige uitzondering te maken heb. Mayer is onbetwist een van de weinige vrouwen die geweldige dingen hebben gedaan in een grotere stijl.’ (Alexander Böhmer in *Neue Berliner Musikzeitung*, 1873)

opnames van Mayers muziek verschijnen, vaak vergezeld van uitgaven van haar partituren. Mayer schreef in totaal acht symfonieën, zeven concertouvertures, een pianoconcert, zeven strijkkwartetten, acht pianotrio’s, talloze andere kamermuziekwerken en 130 – grotendeels verloren gegane – liederen.

Ook bracht de Duitse schrijfster Barbara Beuys in 2021 Mayers biografie uit met de veelzeggende titel *Emilie Mayer. Europas grösste Komponistin* (die helaas alleen voor een Duitssprekend publiek toegankelijk is, terwijl Engelstalige bronnen over Mayer voorsnog beperkt blijven).

Wie was Emilie Mayer eigenlijk en hoe wist ze muzikaal door te breken in een tijd waarin vrouwen geacht werden hun talent bescheiden binnenskamers te houden? Mayer kwam niet uit een opvallend muzikaal gezin. Haar vader was een apotheker in het provinciestadje Friedland in het noordoosten van Duitsland, die haar – zoals gebruikelijk was voor jonge meisjes uit de gegoede burgerij – vanaf jonge leeftijd pianoles liet volgen.

Haar natuurtalent kwam daarbij meteen aan de oppervlakte. ‘Na een korte lesperiode componeerde ik variaties, dansen, kleine rondo’s, et cetera’, herinnerde ze zich later. Omdat haar moeder in het kraambed stierf toen ze pas drie jaar was, nam Mayer als oudste dochter al vroeg het huishouden op zich. Dat verklaart waarom zij, in tegenstelling tot haar broers en jongere zusje, niet gestimuleerd werd om te trouwen, maar lange tijd in het ouderlijk huis bleef wonen.

‘MANNELIJKE’ GENRES

Het was dan ook een grote schok voor Mayer toen haar vader zichzelf in 1840 met een kogel »

van het leven beroofde. Tot overmaat van ramp overleed enkele maanden later ook haar piano- en componistenaar Carl Driver. Verscheurd van verdriet zocht de 28-jarige alleen achtergebleven Mayer haar toevlucht in de muziek, waaraan ze de rest van haar leven besloot te wijden.

De flinke erfenis van haar vader stelde haar in staat om naar de bruisende (destijds Pruisische, tegenwoordig Poolse) cultuurstad Stettin te verhuizen en compositieles te volgen bij stedelijk muziekdirecteur Carl Loewe, die over het algemeen sceptisch tegenover componerende vrouwen stond, maar voor het *'Gottbegnadetes Talent'* van Mayer graag een uitzondering maakte. Waar de meeste vrouwelijke componisten zich in die tijd beperkten tot kamermuziek en liederen, durfde Mayer zich onder de hoede van Loewe aan typisch 'mannelijk' genre te wagen, wat in 1847 resulteerde in haar eerste twee symfonieën.

Deze verrassend volwassen composities, boordevol aanstekelijke motieven en originele wendingen, werden uitgevoerd door de Stettin Instrumentalverein.

Toen Mayer haar compositiestudie vanaf 1847 in Berlijn voortzette, componeerde ze ieder jaar een nieuwe symfonie, waarvan de première vaak plaatsvond in het prestigieuze Königliches Schauspielhaus. Dat gold ook voor haar *Derde symfonie* (1850), met de titel *Sinfonie militaire*, waarmee ze zich wederom aan een traditioneel 'mannelijk' genre waagde. Hoewel in de compositie veel opzweepend slagwerk en triomfantelijk getrompetter klinkt, liet ze in de zevende minuut van de *Finale*, direct na de glorieuze climax, plotseling een korte stilte vallen, gevolgd door een minuut van trage, melancholische muziek. Een reflectie op het feit dat oorlog niet alleen roemvolle overwinningen brengt, maar vooral veel ellende en verdriet?

VIERDE BREEKT DOOR

De première van deze militaire symfonie werd gedirigeerd door Mayers Berlijnse orkestratieleraar Wilhelm Wieprecht, die zich – net als Loewe – enthousiast inzette om haar oeuvre onder de



Sophie van Beieren, aartschertogin van Oostenrijk.

aandacht te brengen. Omdat de negentiende-eeuwse maatschappij niet op carrière-vrouwen was ingericht, vormde die mannelijke steun – die Mayer ontving van haar vader, broers én mentors – een cruciale factor om door bestaande genderbarrières heen te breken. Je kon als componerende vrouw nog zo getalenteerd, goed opgeleid en financieel welgesteld zijn, zoals bijvoorbeeld Fanny Mendelssohn of Clara Schumann, maar als je vader, broer of echtgenoot je verbood om voltijd te componeren, samen te werken met orkesten of muziek onder eigen naam te publiceren, dan was het onmogelijk om door te breken buiten het ‘vrouwelijke’ domein van de salon.

Dat Mayer van componeren haar beroep wist te maken, is dan ook een zeldzaamheid, mede mogelijk door het geluk van een ondersteunend netwerk, in combinatie met haar ongehuwde status en financiële onafhankelijkheid door een riant erfenis. In de jaren vijftig kwam Mayers carrière pas echt op gang, met internationale uitvoeringen van haar succesvolle *Vierde symfonie*, die helaas verloren ging, maar door dirigent Stefan Malzew op basis van een overgeleverde pianoversie gereconstrueerd is. In 1855 werd ze benoemd tot eerste vrouwelijk erelid van de Münchener Konzertverein. Het jaar erna nodigde aartshertogin Sophie van Oostenrijk, moeder van keizer Franz Jozef I en schoonmoeder van ‘Sissi’, Emilie Mayer in Wenen uit voor een uitvoering van haar hartstochtelijke *Pianotrio in d* en elegante, opgewekte *Strijkkwartet in A*.

TRIOMFANTELIJK MAJEUR

Omdat het organiseren van concerten met orkestmuziek erg duur en arbeidsintensief was, richtte Mayer zich de laatste twee decennia van haar leven in het bijzonder op kamermuziek. Tijdens huisconcerten in haar eigen salon presenteerde ze haar piano-, cello- en vioolsonates en pianotrio's aan een publiek van kenners en liefhebbers uit de hogere kringen van Berlijn.

Het laatste werk dat ze componeerde, aan de vooravond van haar dood op 70-jarige leeftijd, is toepasselijk *Notturmo in d* (1883) genaamd, ‘nachtmuziek’ dus. Het is een relatief eenvoudig, vredig en poëtisch stuk voor piano en viool, opgedragen aan de legendarische Hongaarse violist Joseph Joachim. Maar bij het grote publiek leefde Mayer de eerste

jaren na haar dood, voordat ze langdurig in de vergetelheid raakte, vooral voort in haar populaire *Faust Ouverture* (1880), die in concertzalen in heel Duitsland werd gespeeld. Dit intense, emotioneel geladen orkestwerk in b mineur, eindigt ondanks zijn ernstige sfeer en duistere motieven verrassend genoeg met een statig, triomfantelijk majeur. Het vormt niet alleen een bijzonder passend muziekstuk om afscheid van het leven mee te nemen. Ook is het – met Mayers sierlijke, classicistische *Pianoconcert* (1850) en wervelende, hoogromantische *Zevende symfonie* (rond 1855) – een aanrader voor hedendaagse muziekliefhebbers die willen kennismaken met het indrukwekkende oeuvre van deze onterecht vergeten componiste. «

CD-TIPS



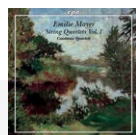
Pianoconcert, Faust Ouverture – Kölner Akademie o.l.v. Michael Alexander Willens, Tobias Koch (piano) (2023, CPO, 555554-2)



Symfonie 3 & 7 – NDR Radiophilharmonie o.l.v. Jan Willem de Vriend (2022, CPO, 555511-2)



Pianotrio in d mineur – Missing Link: Emilie Mayer – Klaviertrio Hannover (2022, Genuin, GEN22790)



Strijkkwartet in A majeur – Emilie Mayer: String Quartets Vol. 1 – Constanze Quartet (2023, CPO, 555600-2)



Notturmo in d mineur – Female Composers: Pieces for Violin and Piano – Setareh Najfar-Nahvi (viool), Theresia Schumacher (piano) (2016, Austrian Gramophone, AG0004)



Pianosonate in d mineur, Vierde symfonie (reconstructie) – Yang Tai (piano), Neubrandenburger Philharmonie o.l.v. Stefan Malzew (2018, Capriccio, C5339)

Myrthe Meester is filosoof. Ze publiceert artikelen over kunst, klassieke muziek en filosofie in diverse tijdschriften.

